

Emlékezések

Szeptemberi emlékezés

1886 szeptemberében született

Szász Domokos postaigazgató, a gyulai Bethlen Gábor szövetség elnöke, zsinati-főtanácsi tag.

1887. szeptember 17-én született

Orbók Attila politikus, újságíró, író, a Magyar Írók Egyesületének főtitkára.

1890. szeptember 3-án született

Zsakó Gyula törvényszéki tanácselnök, az egyházi gyűjtő-, a szórványfelosztó, a nyugdíj- és a fegyelmi bizottság tagja.

1897. szeptember 17-én született

Bíró Lajos lelkész, szakíró.

1903. szeptember 15-én született

Pethő István lelkész, püspöki helynök, a pestszentlőrinci templom és papilak építtetője, harangjának adományozója.

1915. szeptember 21-én született

Latin György banktisztviselő, főkönyvelő, az Építésgazdasági Intézet főmunkatársa, a budapesti egyházközség presbitere.

1925. szeptember 26-án halt meg

Gömöri Károly gazdasági tanácsos, a budapesti egyházközség presbitere.

1926. szeptember 18-án halt meg

Marosy Ferenc pénzügyminisztériumi tanácsos, a szegedi társegyházközség presbitere.

1926. szeptember 29-én halt meg

Deési Károly tanár, feltaláló, szakíró.

1927. szeptember 11-én halt meg

Vass Miklós tanár, kaposvári megbízott hitoktató, a Magyar Unitárius Társaság tagja.

1932. szeptember 25-én halt meg

Ürmössy Károly ügyvéd, a Magyar Unitárius Társaság tagja.

1942 szeptemberében halt meg

Márkos Ferenc alezredes, a Ludovika Akadémia tanára.

1965. szeptember 28-án halt meg

Csipkés Ernő, a Ludovika Akadémia ezredes tanára, városparancsnok, több I. világháborús érem tulajdonosa.

1972. szeptember 8-án halt meg

Gáspár Mózes bíró, a budapesti egyházközség presbitere, a Nyugdíj Bizottság póttagja.

1982. szeptember 25-én halt meg

Végh Mihály lelkész.

1984 szeptemberében halt meg

Józan Dezső vegyészmérnök, műszaki tanácsadó.

Októberi emlékezés

1825. október 5-én született

Xantus János, az Állatkert igazgatója, 1848-as tűzérőhadnagy, utazó, szakíró, a MTA tagja.

1871. október 21-én született

Pálffy Móric geológus, kormányfőtanácsos, Szabó József Emlékéremmel /1912/ valamint a Bányászati és Kohászati Egyesület aranyérmével kitüntetett szakíró.

1880. október 15-én született

Ferencz Áron egyetemi magántanár, gyógyszerész, szakíró.

1890. október 5-én született

Buzogány Lajos számvevőségi főtanácsos, főtanácsi tag, szórványgondnok.

1897. október 14-én született

Hosszú Zoltán színész, rendező, a BSIE műsorainak szereplője.

1907. október 6-án született

Abrudbányai Fikker János teológus tanár, lelkész, szakíró, politikai fogoly, könyvelő.

1909. október 10-én született

Kovács Péter főiskolai tanár, énekkarszervező, szakíró.

1916. október 23-án született

Sztankóczy Zoltán közlekedési szaktanácsadó, egyetemi oktató, világi teológus, konferenciái előadó, szakíró.

1919. október 3-án született

Oborzil Gyula bőripari szakember, több egyházközség harangjának adományozója.

1919. október 19-én született

Kisgyörgy Jenő gépészmérnök, gazdasági hivatalvezető.

1889. október 26-án halt meg

Mátéfi Zsuzsanna tanítónő, festőművész.

1908. október 20-án halt meg

Bedő Albert erdész, szakíró, az Országos Erdészeti Egylet titkára, miniszteri tanácsos, államtitkár, az MTA tagja, a Lipót Rend, a Fölkelő Nap és a Vaskorona Rend tulajdonosa, a DFE elnöke, főtanácsi tag.

1915. október 24-én halt meg

Grádl Sándor MÁV-felügyelő, a budapesti egyházközség presbitere, a templomépítetű bizottság tagja.

1916. október 8-án halt meg

Vajda Emil tanár, zenei író, karmester, szerkesztő.

1926. október 24-én halt meg

Karsai Sándor jogász, államtitkár, a gyermeknap meghonosítója.

1929. októberében halt meg

Ürmössy Sándor alezredes, a cserkészcsapat könyveinek adományozója.

1934. október 17-én halt meg

Dalmady Zoltán ezredorvos, a Pázmány Péter Tudományegyetem c. rendkívüli tanára.

1937. október 31-én halt meg

Ujlaki Géza ügyvéd, egyetemi magántanár, szakíró, szerkesztő, a BSIE előadója, az Igazgató Tanács és a budapesti egyházközség presbitériumának tagja, a dunapataji egyházközség jötevője.

1942. október 24-én halt meg

Zsakó Andor törvényszéki bíró, egyházi tanácsos, a III. fokú fegyelmi bíróság tagja.

1943. október 13-án halt meg

Kozma Jenő ügyvéd, politikus, kormányfőtanácsos, a Misszióház létrehozásának tevékeny munkása.

1948. október 11-én halt meg

Boros László jogász, újságíró, író, egyházi jogtanácsos.

1949. októberében halt meg

Szent-Király András miniszteri tanácsos, a budapesti egyházközség presbitere.

1957. októberében halt meg

Murvai Árpád jogász, orosházi szórványgondnok.

1961. októberében halt meg

Gál Jenő táblai ülnök, a budapesti egyházközség alapító tagja, köri fű. gondnok.

1961. október 17-én halt meg

Barabás Istvánné, az óvónóképző igazgatója, a vasárnapi iskola vezetője.

1964. október 5-én halt meg

Orbók Attila, politikus, újságíró, író, a Magyar Írók Egyesületének főtáskára.

1970. október 9-én halt meg

Szabó Gáborné Weress Jolán népnevelő, presbiter, EKT tag, Nőszövetségi és Konferenciás tábori előadó, a finn Lotta Svaerd kitüntetés tulajdonosa.

1972. október 7-én halt meg

Májai Ferenc árvaszéki elnök, polgármester, a budapesti egyházközség presbitere.

1973. október 7-én halt meg

Fodor József költő, szerkesztő, az Irodalmi Tanács tagja, a Magyar Írók Szövetségének elnöke, Baumgarten /1943/, Kossuth-díj /1957/ és a Munka Vörös Zászló érdemrend tulajdonosa.

1974. október 23-án halt meg

Lengyel Menyhért, színdarabíró. 1925-től unitárius. A „Csodálatos mandarin” c. ballet-pantomim szövegkönyvírója.

1977. október 26-án halt meg

Gálna Sándor lelkész, zenetanár.

1978. október 3-án halt meg

Pethő István lelkész, püspöki helynök.

1978. október 13-án halt meg

Pap Ádám járásbíró. A kecskeméti szórvány egyik szervezője.

1981. október 5-én halt meg

Anghi Csaba, az Állatkert főigazgatója, c. egyetemi tanár, szakíró.

1990. októberében halt meg

Orbán Zoltán jogász, a pestszentlőrinci egyházközség presbitere.

1998. októberében halt meg

Vári Béla, a Mezőgazdasági Minisztérium főmérnöke.

Novemberi emlékezés

November a halottakra való emlékezés hónapja. Egyházunk minden esztendőben lerója kegyeletét jeles elődeink emléke előtt. Ebben az emlékezési folyamatban most két olyan alig ismert XVI–XVII. századbéli elődre emlékezünk, kik közül az egyik életével, a másik pedig szabadsága és vagyona elvesztésével fizetett.

A XVI. század utolsó évtizede és a XVII. század kezdete nehéz és tragikus kora úgy Erdély, mind az unitárius történelemnek. Mindkettő a katolikus egyház befolyása alatt álló Báthory-család uralmát szenvedti. Báthory Zsigmond, aki a lengyel királlyá előlépett István képében ül Erdély fejedelmi székében, Rudolf császárral szövetségbe diadalmaskodik a török felett. Tartva annak újabb támadásától, 1597-ben elhagyja Erdélyt, de a következő évben már ismét annak fejedelme. 1601-ben Zsigmond lemond Báthory Ándrás bíboros javára, ám annak az év végén bekövetkező halála után ismét Erdély fejedelme. A Zsigmondot segítő császári hadaktól szabadulni akaró erdélyi nemességet Basta császári tábornok és Mihály havasalföldi vajda egyesült erővel legyőzi. Ekkor veszi kezdetét az a „rémuralom”, amely Erdély legsötétebb korszakaként jellemezhető. Mivel úgy Basta, mind Mihály a császár nevében lép föl a szabadságukhoz ragaszkodó erdélyiekkel szemben, a csatározások – kisebb-nagyobb szünetektől eltekintve – szinte napirenden vannak.

Ezen csatározásoknak egyik jelentős helye az akkor már kevésbé „kincses”-nek nevezhető Kolozsvár, amelyet Basta helyőrsége tart megszállva. A helyőrség engedve a polgárság óhajának, megnyitja a város kapuit a későbbi tábori országgyűlésen fejedelemmé választott Székely Mózes előtt. A sokat szenvedett kolozsváriak haragja a jezsuiták ellen fordul. Klastromukat lerombolják, s az ott maradó jezsuita papokat a városból kiűzik. A katolikus történetírók ezt az eseményt az unitáriusok rovására írják, s a felbujtással az egyház akkori vezetőit vádolják. Hogy azoknak mi írható rovásá-

ra, azt ma nehéz volna tárgyilagosan megítélni. A történelem nem is rajtuk, hanem a város az évi unitárius királybíráján, Tóházi Mihályon vesz elégtételt. Tóházi Mihály hasonnevű apja szücsmesterként a szücslegények céhszabályzatának egyik életre hívója. Fia azonban nem szücs, hanem az ötvösművészetnek hódol. Mint tekintélyes polgárt 1603-ban Kolozsvár főbírájának választják. Ebben a tisztségében – miként a város polgárságának többsége – ő is Székely Mózes hadainak Kolozsvárra való beengedése mellett foglal állást, s ezért életével fizet.

A császári hadakkal visszatérő Basta előtt őt is bevádolják jezsuitaellenes magatartásáért. Ezért Basta elfogatja és halálra ítéli. Az ítélet végrehajtásától az menthetné meg, ha elhagyja unitárius hitét és katolizál. Mivel erre Tóházi nem hajlandó, Basta 1603 szeptemberében Déván fejét véteti.

Tóházi életéről rövid tudósítást Herepei János („A házsongárdi temető régi sírkövei”, 1988) és Bálint József („Kolozsvári emlékirók”, 1990) közölnek. Herepei megemlíti, hogy „Déva vára Dávid Ferenc után Tóházi gyászát is őrzi”.

Az említett gyászos időszaknak azonban van még egy unitárius üldözöttje: Baka Ferenc (†1640). Herepei János révén tudjuk, hogy Baka tagja annak a kolozsvári mészároscéhnek, amely templomi szolgálata fejében a templomot körülvevő épületben kap üzlethelyiséget. Négy gyermeke 1622-ben a pestisnek esik áldozatul. Ő is híve – miként Tóházi Mihály – a város kapuit Székely Mózes hadai előtt való megnyitásnak. Azonban a császáriak visszatérésekor Gellyén Imre főbíró bevádolja Bastánál. Baka Tóházinál kisebb büntetéssel, vagyonvesztéssel és börtönbüntetéssel ússza meg a korabeli „zendülésben” való részvételt.

Legyen áldott mindkettő emléke!

Kelemen Miklós

*Omló Déva vára, hitünk Golgotája -
lelkünk most arra jár,
hol élet és halál
béklyóit lerázza...
Omló Déva vára, elvész a homályba,
ám ki ott szenvedett,
őrzi a szeretet
s hű szívünkbe zárja...*

Gellérd Imre